

การออกแบบเครื่องประดับอัตลักษณ์ตราด¹

received 30 MAY 2021 revised 20 JAN 2023 accepted 27 JAN 2023

ธนกฤต ใจสุตา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์

สาขาวิชาการออกแบบทัศนศิลป์

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วิมลสิน สันตจิต

อาจารย์ประจำสาขาวิชาอุตสาหกรรมศิลป์

คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย 1) เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และจำแนกอัตลักษณ์จังหวัดตราด ใช้เป็นแนวทางในการออกแบบเครื่องประดับ และ 2) เพื่อออกแบบเครื่องประดับที่แสดงถึงอัตลักษณ์จังหวัดตราด ใช้เป็นต้นแบบเครื่องประดับเชิงวัฒนธรรม โดยทำการศึกษาอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ ของจังหวัดตราด จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลด้านอัตลักษณ์ตราด จำนวน 5 ท่าน ข้อมูลที่ได้นำไปสู่การจัดจำแนกกลุ่มอัตลักษณ์ที่ปรากฏ พร้อมทั้งสำรวจและประเมินการรับรู้ของผู้คนที่ติดต่ออัตลักษณ์จังหวัดตราดในแต่ละกลุ่ม จากผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 200 คน ข้อมูลผลการวิเคราะห์ดังกล่าว จะถูกนำไปใช้ในการออกแบบและพัฒนาเป็นแบบร่างเครื่องประดับ และทำการคัดเลือกแบบร่างโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบเครื่องประดับ เพื่อผลิตจำนวน 1 ชุด

ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์ ภาพลักษณ์จังหวัดตราดรับรู้ว่าเป็นเมืองทำการค้าที่สำคัญมาตั้งแต่อดีต และเป็นเมืองท่องเที่ยวทางชายทะเลที่สำคัญของฝั่งตะวันออกของไทย มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ อาหารการกิน และวัฒนธรรม ตราดจึงเป็นเมืองที่มีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวทางทะเลของภาคตะวันออก และเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวิถีชุมชน แบ่งออกเป็น 4 บริบท ดังนี้ 1) บริบททางด้านธรรมชาติ 2) บริบททางด้านประวัติศาสตร์ 3) บริบททางด้านสังคมวิถีชีวิต และ 4) บริบททางด้านศิลปวัฒนธรรม โดยผลการประเมินการรับรู้และเข้าใจอัตลักษณ์ของตราดจากผู้ตอบแบบสอบถาม บริบทที่มีการรับรู้มากที่สุด คือ บริบทด้านธรรมชาติ การออกแบบเครื่องประดับอัตลักษณ์ตราดผู้วิจัยใช้แนวคิดการออกแบบเครื่องประดับเชิงสร้างสรรค์ ร่วมกับการกำหนดหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไข (Design Criteria) การออกแบบเป็นการผสมผสานอัตลักษณ์ตราดในบริบทด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกันและมีรูปแบบที่สอดคล้องกับกระแสการออกแบบเครื่องประดับ ปี 2022 โดยทำการการออกแบบเป็นชุดเครื่องประดับ สำหรับผู้บริโภคเพศหญิง อายุระหว่าง 46 - 55 ปี ที่มีรสนิยม มีความทันสมัย เป็นตัวของตัวเอง และเปิดรับสิ่งใหม่ โดยแบบร่างที่มีคะแนนการประเมินสูงสุดและถูกนำไปผลิตเป็นชิ้นงาน คือ แบบร่างที่ 2 มีระดับการประเมินอยู่ในระดับเหมาะสมมาก มีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.95 จากคะแนนเต็ม 5

คำสำคัญ: การออกแบบเชิงสร้างสรรค์, เครื่องประดับเชิงวัฒนธรรม, อัตลักษณ์, เอกลักษณ์, จังหวัดตราด

¹บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัย เรื่อง “การพัฒนาอัตลักษณ์เครื่องประดับเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดตราด” โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน) ประจำปี 2021 ดำเนินการวิจัยแล้วเสร็จปี 2021

Jewelry Design of Trat Identity

Thanakit Jaisuda

Assistant Professor,
Department of Visual Design,
Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University

Wimalin Santajit

Lecturer, Department of Industrial Art,
Faculty of Industrial Technology,
Rambhai Barni Rajabhat University

Abstract

This research had the objectives to 1) study, analyze and categorize identity of Trat province to study, analyze and classify the identity of Trat Province. Use it as a guide for designing jewelry. and 2) to create jewelry that expressed the identity of Trat province. Use it as a prototype of Cultural jewelry. The research was conducted by studying the identity of Trat province by five interviewing experts regarding the identity of Trat. The data acquired were categorized into the appearing identity groups Along with exploring and assessing people's perceptions of Trat Province identity in each group. Collecting data from questionnaire of 200 people. Such analysis result data would be used in designing and developing jewelry sketch and the sketch would be selected by jewelry design experts to produce 1 set of jewelry.

From the research result, it was found that identity and image of Trat province was acknowledged to be an important port city from the past and it was an important shoreline tourism city of the East of Thailand. It was abundant on natural resources, foods and culture. Therefore, Trat was a famous city on sea tourism of the East, and it was an agricultural and local lifestyle tourism city. It could be divided into 4 contexts including 1) natural context 2) historical context 3) social and lifestyle context and 4) Arts and culture context. Regarding the assessment result of awareness and understanding of identity of Trat of questionnaire respondents, the context with the most awareness was natural context. Regarding the design of identity jewelry of Trat, the research used the concept of creative jewelry design along with specifying design criteria. The design was mixture of Trat identity in various contexts and its format was consistent with the jewelry trend design of 2022 which was designed into set of jewelry for female consumers between 46 - 55 years old with taste, modernness, self-confidence and openness to new things. The Jewelry Sketch with the highest assessment score and was used in producing the workpiece was the sketch No.2 which had the assessment result at the most suitable level with the total means of 3.95 out of a full 5.00.

Keywords: Creative design, Cultural jewelry, Identity, Uniqueness, Trat province

บทนำ

ปัจจุบันแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นแนวคิดที่ถูกนำมากล่าวถึงและมีการใช้ประโยชน์ในวงกว้าง ในการพัฒนาสินค้าและบริการในอุตสาหกรรมต่าง ๆ รวมไปถึงอุตสาหกรรมเครื่องประดับ พัฒนาตรา มิตรภักดี (Mitpakdee 2020) กล่าวว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และไอเดียใหม่ ๆ ของปัจเจกบุคคล ในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และมีความหมายครอบคลุมทุกกิจกรรมในระบบเศรษฐกิจ ทั้งนี้ กิจกรรมดังกล่าวอาจมีองค์ประกอบเชิงวัฒนธรรมหรือไม่ก็ได้ ซึ่งจะกว้างกว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมวัฒนธรรม (Cultural Industry) และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) ที่มุ่งเน้นการผันศิลปะและวัฒนธรรมให้กลายเป็นอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าและบริการเชิงวัฒนธรรม และส่งออกผ่านเครื่องมือทางสื่อ ซึ่งหลาย ๆ ประเทศได้ใช้เป็นแนวทางในการส่งออกวัฒนธรรมของประเทศไปสู่สากล สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาในกลุ่มอุตสาหกรรมที่เรียกว่า 2nd Wave S-curve ที่ต้องได้รับการปรับปรุงโดยนำเทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์มาใช้ เพื่อให้อุตสาหกรรมสามารถเติบโตได้ต่อไป ได้แก่ กลุ่มอุตสาหกรรมแฟชั่น (อุตสาหกรรมสิ่งทอ เครื่องหนัง อัญมณีและเครื่องประดับ) และกลุ่มอุตสาหกรรมวัสดุ (อุตสาหกรรมโลหะ อโลหะ ไม้ แก้ว กระดาษ ปูนซีเมนต์ และเซรามิก) (Thansethakij 2020) ดังนั้น ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจึงต้องมีการปรับตัวและยกระดับสินค้าให้เกิดเอกลักษณ์ที่แสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ของตนเองให้มากขึ้น โดยใช้วัฒนธรรมไทยหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นฐานในการออกแบบและพัฒนา สร้างเรื่องราวและรูปแบบใหม่ ให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยในรายงานอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ได้กล่าวถึงแรงขับเคลื่อนอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับของไทยไว้ว่า เอกลักษณ์ของสินค้าและการออกแบบของประเทศไทย คือ ความประณีตวิจิตรงดงามและความทุ่มเทแรงกายแรงใจของช่างฝีมือไทย ซึ่งจุดเด่นที่กล่าวมาข้างต้นนี้ คือ สิ่งที่เครื่องจักรในยุคปัจจุบันยังไม่สามารถทำได้ ฝีมือของช่างคนไทยเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่ามีความชำนาญในการเจียรไนเพชรพลอยด้วยเทคนิคดั้งเดิมตามท้องถิ่นที่ตกทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้สินค้าเครื่องประดับทำมือจากไทยเป็นที่ต้องการในหมู่นักซื้อขายเพชรและเครื่องประดับทั่วโลก งานหัตถศิลป์จึงถือเป็นปัจจัยหลักของอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับของไทยที่ได้รับการยอมรับในด้านความละเอียดลออและการออกแบบสินค้าที่งดงาม อีกทั้งเครื่องประดับที่ผลิตในแต่ละภาคของประเทศ มีรูปแบบ เอกลักษณ์ และกระบวนการผลิตที่ต่างกันไป ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์และประวัติศาสตร์ของแต่ละพื้นที่ออกมาบนตัวของเครื่องประดับนั้น ๆ (Thailand Convention & Exhibition Bureau 2020)

พื้นที่จังหวัดจันทบุรี รวมไปถึงอำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด มีการขุดค้นพบพลอยสีต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น ทับทิม ไพลิน เขียวส่อง บุษราคัม โกเมน เพทาย และที่สำคัญที่สุดก็คือ ทับทิมสยาม เป็นพลอยสีแดงเข้ม หรือสีแดงเลือดนก ที่พบได้ในเขตอำเภอบ่อไร่เป็นจำนวนมาก จัดเป็นพลอยที่มีคุณภาพสูง เป็นที่ต้องการของตลาด และมีราคาแพง เม็ดที่มีสีสวยงาม ดำหนึ่น้อย ราคาอาจสูงกว่าเพชร ในต่างประเทศยกย่องทับทิมสยามว่า เป็นราชาแห่งอัญมณี มีการขุดพบพลอยมาก โดยเฉพาะในอำเภอบ่อไร่ ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เชื่อกันว่ามีการขุดพลอยใน อำเภอบ่อไร่ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 ชาวบ้านเรียกกลุ่มคนที่เข้ามาสำรวจหาพลอยในยุคแรก ๆ ว่า “กุหล่า” หรือไทใหญ่ ที่มาจากทางเหนือ ศิริพร แดงตุ้ย (Dangtuy 2012, Interview) กล่าวว่า เศรษฐกิจพลอยในบ่อไร่ก่อรูปขึ้นครั้งแรกจากการเข้ามาซื้อพลอยของชาวกุหล่า ต่อมา มีการขยายตัวเมื่อนักแสวงโชค

อพยพเข้ามาขุดพลอยในบ่อไร่ ทำให้การผลิตและการค้าขายตัว มีความสับสนของเงินตราอย่างกว้างขวาง แต่ในปัจจุบันเข้าสู่ยุคตกต่ำ พลอยหายากมากขึ้น ผู้ประกอบการธุรกิจพลอยในอำเภอบ่อไร่บางส่วนก็ต้องออกนอกพื้นที่ไปแสวงหาแหล่งพลอยใหม่ในพื้นที่แถบเขมรและประเทศใกล้เคียง ส่วนที่ยังอยู่ในพื้นที่ก็ต้องพยายามปรับตัวเปลี่ยนจากอาชีพหาพลอย มาทำสวนผลไม้แทน การหาพลอยเป็นเพียงอาชีพเสริมที่ทำกันในเวลาว่าง ร้านค้าพลอยต่าง ๆ ก็ยกเลิกกิจการไปเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันเหลือเพียงไม่กี่ร้าน

จากการลงพื้นที่สำรวจ พบว่าปัญหาหลัก ๆ ของอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับของอำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด ปัญหาสำคัญก็คือ การขาดแคลนวัตถุดิบ เมื่อพลอยหายากขึ้นผู้คนที่ต่างแยกย้าย เศรษฐกิจก็ตกต่ำลง รูปแบบการทำพลอยก็เปลี่ยนไป การจ้างงานก็ลดลง ปัญหาที่สองคือ การรับรู้ของผู้บริโภคที่มักจะเข้าใจว่าพลอยที่ดีหรือพลอยที่มีคุณภาพ จะต้องเป็นพลอยที่มาจากเมืองจันทบุรี ไม่ใช่เมืองตราดร้านเครื่องประดับตราดจึงไม่สามารถดึงดูดลูกค้าได้เท่าร้านเครื่องประดับจันทบุรี การขาดตลาด ไม่มีแหล่งตลาดใหม่ ๆ และไม่เชี่ยวชาญในการหาตลาด ปัญหาสุดท้ายคือ การออกแบบ เนื่องจากรูปแบบเครื่องประดับเน้นการขายพลอยมากกว่าขายงานออกแบบ ทำให้มีการตัดราคากัน เนื่องจากรูปแบบเครื่องประดับคล้ายคลึงกันผู้บริโภคสามารถเปรียบเทียบกับร้านอื่น ๆ ที่เป็นคู่แข่งได้ง่าย อีกทั้งรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน ก็มีผลต่อการตัดสินใจ ทำให้ดูเหมือนงานราคาถูก ที่มีดาษดื่น

จากปัญหาและความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าจังหวัดตราดมีอัตลักษณ์ที่สามารถนำมาสร้างสรรค์สู่งานออกแบบเครื่องประดับได้ เพื่อตอบสนองกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และแนวนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เรียกว่า “2nd Wave S-curve” จึงนำไปสู่งานวิจัยการออกแบบเครื่องประดับอัตลักษณ์ตราด เพื่อค้นหาอัตลักษณ์เอกลักษณ์ของจังหวัดตราดเป็นสิ่งคลี่คลายในการพัฒนาเป็นเครื่องประดับเชิงวัฒนธรรมอันจะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างรูปแบบผลิตภัณฑ์สินค้าเครื่องประดับที่มีเอกลักษณ์สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่น และเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างยั่งยืนด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และจำแนกอัตลักษณ์จังหวัดตราด ใช้เป็นแนวทางในการออกแบบเครื่องประดับ
2. เพื่อออกแบบเครื่องประดับที่แสดงถึงอัตลักษณ์จังหวัดตราด ใช้เป็นต้นแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับเชิงวัฒนธรรม

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ และภาพลักษณ์ของจังหวัดตราด เพื่อจัดจำแนกกลุ่มอัตลักษณ์ที่ปรากฏพร้อมทั้งสำรวจและประเมินการรับรู้ของผู้คนที่มียุทธศาสตร์จังหวัดตราดในแต่ละกลุ่ม อันนำไปสู่การออกแบบและพัฒนาเป็นเครื่องประดับ จำนวน 1 ชุด

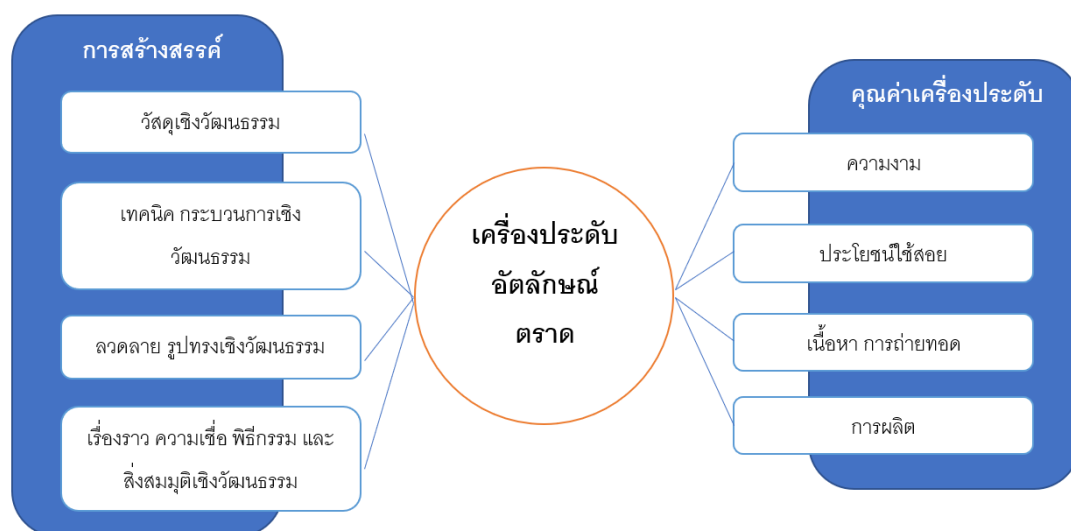
กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดในการออกแบบเครื่องประดับอัตลักษณ์ตราด (แผนภาพที่ 1) เป็นการนำเสนอแนวทางการออกแบบโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สนใจ ซึ่งผู้วิจัยต้องการนำเสนอแนวทางการออกแบบโดยใช้เอกลักษณ์ของจังหวัดตราดในบริบทต่าง ๆ ซึ่งลักษณะเครื่องประดับเชิงสร้างสรรค์ที่มีแนวทางในการสร้างสรรค์ดังนี้

1. การสร้างสรรค์จากการใช้วัสดุเชิงวัฒนธรรม
2. การสร้างสรรค์จากการใช้เทคนิค และกระบวนการเชิงวัฒนธรรม
3. การสร้างสรรค์จากลวดลาย และรูปทรงเชิงวัฒนธรรม
4. การสร้างสรรค์จากเรื่องราว ความเชื่อ พิธีกรรม และสิ่งสมมุติเชิงวัฒนธรรม

ดังเช่นในงานวิจัยของ อรพินท์ พานทอง (Pantong 2003, 2) เรื่อง การศึกษาความเป็นไทยเพื่อประยุกต์ใช้ในงานออกแบบเครื่องประดับ ที่กล่าวว่า ความเป็นไทยปรากฏออกมาในรูปแบบ “นามธรรม” และ “รูปธรรม” ผลงานที่ออกแบบเป็นรูปวัตถุได้นั้น เป็นความสามารถของช่างหรือศิลปิน หรือนักออกแบบที่พยายามคลี่คลายตีความ จินตนาการจากความเป็น “นามธรรม” เพื่อสร้างสรรค์ให้เป็น “รูปธรรม” ได้สอดคล้องกับความเชื่อศรัทธาของสังคมนั้น ทำให้ได้วัตถุที่สนองความจำเป็นในการดำรงชีวิต และเกิดความสุขทางใจ และแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์

ซึ่งเครื่องประดับที่ได้จะต้องแสดงออกซึ่งคุณค่าของเครื่องประดับด้วย โดย วรรณรัตน์ อินทร์อำ (Inthraum 1993, 17) กล่าวว่า คุณค่าของงานออกแบบเครื่องประดับ นักออกแบบจะต้องให้ความสำคัญในเรื่องของความงาม ประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก ส่วนเนื้อหา การถ่ายทอด และการผลิตก็เป็นสิ่งสำคัญเช่นกันหากเป็นเครื่องประดับที่เน้นไปที่ความคิดสร้างสรรค์การแสดงออกซึ่งเนื้อหาเป็นสิ่งสำคัญ และการผลิตเชิงอุตสาหกรรม การคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการผลิตควรคำนึงถึงอย่างมาก

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย (©Thanakit Jaisuda 07/05/2021)

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ และจัดจำแนกอัตลักษณ์ของจังหวัดตราด

โดยการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล อันประกอบไปด้วย นักวิชาการ ประชาชนชาวบ้าน ผู้บริหารส่วนราชการ ทำการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 5 ท่าน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และศึกษาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ทำการคัดเลือกแบบสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) จำนวน 200 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็น เพื่อวิเคราะห์การรับรู้อัตลักษณ์ตราดในบริบทต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบและพัฒนาเครื่องประดับเชิงวัฒนธรรมอัตลักษณ์จังหวัดตราด

ผู้วิจัยทำการออกแบบเครื่องประดับ โดยใช้กลยุทธ์การออกแบบเครื่องประดับเชิงสร้างสรรค์ จากข้อมูลอัตลักษณ์ตราดที่ได้จากการวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 กำหนดแนวทางการออกแบบ และออกแบบร่างเครื่องประดับ จำนวน 3 ชุด

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินและคัดเลือกเครื่องประดับต้นแบบ

แบบร่างเครื่องประดับอัตลักษณ์ตราดทั้ง 3 ชุด จะถูกนำไปประเมินและคัดเลือกสำหรับผลิตเป็นเครื่องประดับ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบเครื่องประดับ ที่คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 5 ราย แบบร่างเครื่องประดับที่มีคะแนนประเมินสูงสุด จะถูกนำไปผลิตเป็นชิ้นงานต้นแบบ

ขั้นตอนที่ 4 การสรุปผลการศึกษาวิจัย

นำผลที่ได้จากวิจัยมาสรุปเป็นเล่มรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ และทำการเผยแพร่ความรู้ในรูปแบบนิทรรศการ และบทความทางวิชาการในลำดับต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. บริบทจังหวัดตราด

ตราดเป็นจังหวัดชายแดนสุดฝั่งทะเลตะวันออก มีรูปร่างลักษณะคล้ายหัวช้าง ลักษณะภูมิประเทศ ประกอบด้วย เทือกเขาสูง อุดมด้วยป่าเบญจพรรณ ป่าดิบ และพื้นน้ำ หมู่เกาะต่าง ๆ ภูมิอากาศได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมที่พัดผ่านประจำแล้ว และอิทธิพลจากลมทะเล ทำให้ภูมิอากาศเป็นแบบร้อนชื้น อุณหภูมิโดยทั่วไปจะไม่แตกต่างกันมาก อากาศไม่ร้อนจัด หรือหนาวจนเกินไป แต่มีฝนตกชุกมาก สำนักงานจังหวัดตราด กล่าวว่า เกษตรกรรมเป็นเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดของจังหวัดตราด ได้แก่ สินค้าผลไม้ เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด สับปะรด และยางพารา

เป็นต้น นอกจากนี้การประมงและการท่องเที่ยว ก็ถือเป็นอาชีพสำคัญ ของจังหวัดตราด มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง เนื่องจากมีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ สถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางทะเล มีหมู่เกาะน้อยใหญ่ 52 เกาะ เป็นการท่องเที่ยวที่ชาวไทยและชาวต่างประเทศนิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก (Office of Trat Province 2020, 3)

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดตราด ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร สันนิษฐานกันว่า ตราด เพี้ยนมาจากคำว่า กราด ซึ่งเป็นชื่อของต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ใช้ทำไม้กวาด และรอบเมืองตราดในสมัยก่อนนั้น ก็มีต้นกราดขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก มีร่องรอยหลักฐานทางด้านมนุษยวิทยา ศิลปะ และประวัติศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐาน โดยปรากฏชุมชนโบราณ ตั้งแต่ในช่วงยุคสำริด เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน พื้นที่จังหวัดตราดมีความสำคัญในฐานะหัวเมืองการค้าทางฝั่งตะวันออก

จากการเป็นเมืองท่าผู้คนตราดจึงประกอบไปด้วยหลากหลายเชื้อชาติ อาทิ ชาวไทย เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนชนชาติอื่น ๆ ที่บ้านบางพระ บ้านหนองคันทร้ง บ้านปลายคลอง ซึ่งเป็นชื่อหมู่บ้านที่มีมาแต่ดั้งเดิม ชาวชองเป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ทั่วไปในภาคตะวันออก มีภาษาพูดของตนเอง มีการนับเลข การพูดติดต่อสื่อสารในกลุ่มเดียวกัน แต่ไม่มีภาษาเขียน ชาวญวนอพยพเข้ามาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มาอยู่ที่ตำบลอ่าวญวน ที่บ้านแหลมญวน ชาวจีน กลุ่มสำเภของพ่อค้าคนจีน ตั้งอยู่ที่ปากแม่น้ำมีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวกุหล่า และแขก กลุ่มชาวไทยอิสลาม ที่ถูกกวาดต้อนมาในสมัยสงครามญวนกับเขมร ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อให้เกิดการผสมผสานวัฒนธรรม และชาวกุหล่าเป็นกลุ่มชนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้มีการส่งพวกกุหล่าออกสำรวจและขุดหาพลอยในเขตอำเภอเขาสมิง และอำเภอบ่อไร่ในปัจจุบัน โดยที่พวกกุหล่าอาศัยอยู่ตามแหล่งแร่พลอยต่าง ๆ

จากคำขวัญของจังหวัดตราด ที่ว่า “เมืองเกาะครึ่งร้อย พลอยแดงค่าล้ำ ระกำแสนหวาน หลังอานหมาดี ยุทธนาวีเกาะช้าง สุดทางบูรพา” จะพบว่าเป็นการแสดงเอกลักษณ์เฉพาะที่สำคัญของจังหวัดในด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งเอกลักษณ์ที่ปรากฏในคำขวัญแต่ละด้านดังนี้

เมืองเกาะครึ่งร้อย จังหวัดตราด ประกอบไปด้วยหมู่เกาะช้าง ประกอบไปด้วยเกาะต่าง ๆ ที่มากถึง 52 เกาะ เรียงรายตั้งแต่เขตอำเภอแหลมงอบ อำเภอเมือง และอำเภอคลองใหญ่ เกาะที่สำคัญที่สุด คือ เกาะช้าง นอกจากนี้ยังมีเกาะอื่น ๆ ที่ยังคงสภาพความสวยงามตามธรรมชาติ ได้แก่ เกาะกูด เกาะหมาก เกาะคลุ้ม เกาะเหลายาใน เกาะง่าม เกาะไม้ซี้ใหญ่ เกาะหวาย เกาะรัง ฯลฯ

พลอยแดง จังหวัดตราด เป็นแหล่งของพลอยแดงน้ำงามที่มีชื่อเสียงโด่งดังในนาม “ทับทิมสยาม” แต่ปัจจุบันพลอยเริ่มหมดไป ทับทิมสยามจึงกลายเป็นสิ่งที่หายาก ปัจจุบันยังพอหาซื้อได้จากร้านจำหน่ายเพชรพลอยในตัวเมืองตราด ในอดีตมีการขุดพลอยแดงในอำเภอบ่อไร่ ทำให้ผู้คนหลั่งไหลเข้ามา ส่งผลให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจ

ปัจจุบันชาวบ้านมาประกอบอาชีพทำสวนผลไม้เป็นหลัก

ระกำหวาน ผลไม้ที่มีชื่อเสียงที่สุดของตราด คือ “ระกำหวาน” ระกำหวานของตราด เป็นระกำที่มีรสชาติหวานหอมเมื่อแก่จัด เป็นที่นิยมของนักบริโภคระกำมาก จังหวัดตราดกำหนดให้มีการจัดงาน วันระกำหวาน ผลไม้และของดีเมืองตราด จัดในเดือนพฤษภาคมหรือเดือนมิถุนายนเป็นประจำทุกปี

ศูนย์พันธุ์ไทยหลังอาน มีลักษณะพิเศษ คือ มีอาน หรือขวัญบนแผ่นหลัง มีความฉลาด และซื่อสัตย์ เป็นสุนัขพันธุ์บ้านคู่ชาติไทยมาแต่โบราณ ได้พบหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างแน่ชัดในสมัยพระเจ้าทรงธรรมในสมัยกรุงศรีอยุธยา ลักษณะนิสัยมีความรักกับผู้อยู่เลี้ยงมัน มีความเฉลียวฉลาด มีประสาทสัมผัสที่ไวและแม่นยำ ปัจจุบันเราได้ประโยชน์หลายอย่างจากสุนัขหลังอาน เช่น ฝึกใช้งานทั่วไป ใช้ตรวจวัตถุระเบิดและยาเสพติด เป็นต้น

อนุสรณ์สถานยุทธนาวีเกาะช้าง จัดสร้างขึ้นบริเวณชายทะเลแหลมออบมีอนุสาวรีย์กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ หันพระพักตร์ไปยังยุทธนาวีเกาะช้าง และอาคารพิพิธภัณฑ์คล้ายเรือรบ ด้านในพิพิธภัณฑ์ได้จัดแสดงประวัติศาสตร์ของกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ประวัติการสู้รบของกองทัพเรือไทยกับกองกำลังเรือรบของฝรั่งเศส รอบ ๆ บริเวณอนุสรณ์สถานได้จัดเป็นสวนสำหรับพักผ่อน ประมาณวันที่ 17 – 20 มกราคม ของทุกปี จังหวัดตราดจัดงาน “วันวีรกรรมทหารเรือไทยในยุทธนาวีที่เกาะช้าง” ขึ้น

2. การออกแบบเครื่องประดับสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์เป็นการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมา แล้วแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ทั้งทางด้านการคิด การกระทำ มีความคิดริเริ่มขึ้น และมีความแปลกใหม่ไม่ซ้ำแบบใคร มีการเปลี่ยนแปลง หรือดัดแปลงให้มีรูปทรงเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม การออกแบบเครื่องประดับในปัจจุบันแบ่งออกให้เห็นภาพชัดเจนออกเป็น 2 รูปแบบ คือ เครื่องประดับที่มุ่งเน้นการตอบสนองในรูปแบบงานศิลปะ และเครื่องประดับที่มุ่งเน้นการตอบสนองในรูปแบบของผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ ซึ่งเครื่องประดับโดยมากเป็นเครื่องประดับเชิงพาณิชย์เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค การออกแบบจึงต้องเข้าใจถึงความต้องการของผู้บริโภค แต่ในขณะเดียวกันก็จะต้องหารูปแบบ รูปลักษณ์ที่มีเอกลักษณ์และมีความแตกต่าง

การออกแบบเครื่องประดับในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 มาจนถึงช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 21 เกิดรูปแบบที่มีความงามเชิงศิลปะมากขึ้น การออกแบบเครื่องประดับเชิงพาณิชย์มีพัฒนาการไปสู่การออกแบบเชิงสร้างสรรค์ที่เกิดมูลค่าในเชิงพาณิชย์ นักออกแบบเครื่องประดับเน้นความคิดสร้างสรรค์มากขึ้น ซึ่งการออกแบบเครื่องประดับเกี่ยวข้องโดยตรงกับความงามและประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก ทวีศักดิ์ มูลสวัสดิ์ (Molsawat 2002, 251) กล่าวถึง กลยุทธ์ที่ใช้ในการออกแบบสร้างสรรค์เป็นการให้ความสำคัญต่อการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่าง (Hybridization of Cultures) ทำให้เกิดภาษาใหม่เฉพาะตัวในการสื่อสารผ่านทัศนภาษาทางด้านศิลปะ โดยการหยิบยืมสัญลักษณ์ หากแต่ดัดทอนให้เหลือเพียงแก่นที่สำคัญและสามารถสื่อสารได้ในหลายวัฒนธรรม ก่อให้เกิดวิธีการออกแบบใหม่และภาษาการออกแบบใหม่ ผลงานการออกแบบสร้างสรรค์ที่ดียังมีประโยชน์ทาง

วัฒนธรรม ในการแสดงออกถึงความเป็นตัวของผู้สวมใส่เครื่องประดับทำหน้าที่ในบริบทการประดับตกแต่งร่างกาย เพื่อแสดงออกความเป็นตัวตนโดยเครื่องประดับนั้น เครื่องประดับทำหน้าที่ในฐานะบ่งชี้ (Signifier) เพื่อสื่อสารความหมายของตัวบ่งชี้ (Signified) โดยตัวบ่งชี้ทำหน้าที่เป็นสัญญาณ (Sign) ที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้ความหมาย (Meaning) แทนของจริง/ตัวจริง (Object) ในตัวบท (Text) และในบริบท (Context) หนึ่งๆ เครื่องประดับที่ออกแบบอย่างสร้างสรรค์จึงเป็นมากกว่าสิ่งของฟุ่มเฟือย เพราะแสดงคุณค่าของความคิดสร้างสรรค์ และความรู้เชิงนวัตกรรม โดยการออกแบบสร้างสรรค์ ภาณุพงศ์ จางานสิทธิ์ (Jangcharnsittho 2019) กล่าวว่า การออกแบบเครื่องประดับเชิงสร้างสรรค์ สามารถจำแนกรูปแบบการสร้างสรรคเป็น 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่เกิดจากการใช้วัสดุ รูปแบบที่เกิดจากการใช้เทคนิคการผลิต และรูปแบบที่เกิดจากการใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรม โดยเครื่องประดับเชิงสร้างสรรค์ในยุคของเศรษฐกิจสร้างสรรค์นั้น อาจไม่ใช้ระดับเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่สูงมากนัก เพียงแต่สามารถแสดงออกถึงความคิด จินตนาการของผู้ออกแบบในเชิงสร้างสรรค์ที่เด่นชัด

สรุปผลการวิจัย

1. อัตลักษณ์ ภาพลักษณ์ จังหวัดตราด

จากการรวบรวมข้อมูลเอกสาร การเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ และการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม เพื่อระบุอัตลักษณ์ ภาพลักษณ์ ของจังหวัดตราด พบว่า

อัตลักษณ์ : “ประตูฝั่งตะวันออก” ตราดเป็นจังหวัดที่อยู่ปลายสุดของภาคตะวันออก เสมือนประตูที่คอยต้อนรับผู้คน เป็นเมืองท่าการค้าที่สำคัญมาตั้งแต่อดีตและเป็นเมืองท่องเที่ยวทางชายทะเลที่สำคัญของฝั่งตะวันออกของไทย มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรทางทะเล ส่วนสังคมประกอบด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติที่เข้ามาอาศัยตั้งรกรากตั้งแต่สมัยอยุธยา ผู้คนอยู่กันแบบเกื้อกูล เป็นสังคมที่ยอมรับซึ่งกันและกัน เป็นพหุสังคมที่ดำเนินชีวิตด้วยเกษตรกรรมและประมง ดำเนินชีวิตเรียบง่าย สมถะ และซื่อสัตย์จริงใจ

ภาพลักษณ์ : “มนต์เสน่ห์ทะเลตะวันออก” ตราดประกอบด้วยพื้นที่หลากหลาย มีความอุดมสมบูรณ์เป็นส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิต และเศรษฐกิจของจังหวัด ตราดจึงเป็นเมืองที่มีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวทางทะเลของภาคตะวันออก และเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวิถีชุมชน โดยชุมชนแต่ละชุมชนมีความโดดเด่น ที่เป็นเอกลักษณ์แสดงออกถึงความเป็นชุมชนพหุสังคม ที่มีหลากหลายเชื้อชาติอยู่ร่วมกัน นอกจากนี้ตราดยังเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่เหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์หลายต่อหลายครั้ง ที่ส่งผลต่อประวัติศาสตร์ของชาติ และความภาคภูมิใจของคนตราด

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์อัตลักษณ์จังหวัดตราดผ่านรูปสัญลักษณ์ (©Thanakit Jaisuda 07/05/2021)

อัตลักษณ์ผ่านรูปสัญลักษณ์	
รูปธรรม	นามธรรม
ธรรมชาติ	ความอุดมสมบูรณ์ ความหลากหลาย
ประวัติศาสตร์	ความภาคภูมิใจ ความเคารพยึดมั่น
สังคมวิถีชีวิต	พหุสังคม วิถีเกษตร การยอมรับความต่าง
ศิลปวัฒนธรรม	เป็นไปตามวิถีชีวิต เน้นใช้สอย

จากการศึกษาผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์และจัดแบ่งอัตลักษณ์ของจังหวัดตราดออกเป็น 4 บริบท ดังนี้

1.1 อัตลักษณ์จังหวัดตราดบริบททางด้านธรรมชาติ

อัตลักษณ์ : จังหวัดตราดเป็นเมืองที่อุดมธรรมชาติของทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วยพื้นที่ชายฝั่งทะเล แม่น้ำ และภูเขา มีสภาพอากาศแบบมรสุมเขตร้อน ปริมาณฝนค่อนข้างมาก โดยมีแม่น้ำตราดเป็นแม่น้ำสายสำคัญ อีกทั้งยังมีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ วนอุทยาน น้ำตก ป่าชายเลน และชายหาด ความอุดมสมบูรณ์นี้ทำให้จังหวัดตราดเต็มไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติต่าง ๆ มากมาย

ภาพลักษณ์ : เมืองร้อยเกาะ เมืองท่องเที่ยวทางทะเลของภาคตะวันออก ด้วยจังหวัดตราดมีภูมิประเทศเป็นอ่าว ประกอบด้วยเกาะมากมาย จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และการท่องเที่ยวถือเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัด ประกอบกับเป็นเมืองที่ไม่มีเขตอุตสาหกรรมจึงมีอากาศบริสุทธิ์ ดินอันดั่งต้น ๆ ของประเทศ นอกจากภาพลักษณ์เรื่องการท่องเที่ยวแล้วจังหวัดตราดยังขึ้นชื่อเรื่องของอาหาร ทั้งอาหารทะเล และผลไม้ ล้วนสามารถหาซื้อได้ในราคาถูก สด และสะอาด

การรับรู้อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านธรรมชาติ (ตารางที่ 2) จากผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านธรรมชาติที่มีการรับรู้สูงสุด คือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลของภาคตะวันออก มีค่าเฉลี่ยการรับรู้อยู่ที่ 4.41 ซึ่งการรับรู้อยู่ในระดับรับรู้มาก

ตารางที่ 2 การรับรู้อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านธรรมชาติ (©Thanakit Jaisuda 07/05/2021)

อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านธรรมชาติ	ความถี่	ค่าเฉลี่ย	อันดับ
เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร	200	4.29	2
เป็นเมืองสะอาด บริสุทธิ์ (Green City)	200	4.10	3
เป็นเมืองท่องเที่ยวทางทะเลของภาคตะวันออก	200	4.41	1
	เฉลี่ยรวม	4.26	

การคัดเลือกเอกลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านธรรมชาติ (ภาพที่ 1) พบว่า เอกลักษณ์ทางธรรมชาติที่ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกมากที่สุด 3 อันดับ คือ เกาะช้าง มีคะแนนการคัดเลือก 189 คะแนน แหลมงอบ มีคะแนนการคัดเลือก 116 คะแนน และป่าชายเลน มีคะแนนการคัดเลือก 99 คะแนน

อันดับ 1 เกาะช้าง

อันดับ 2 แหลมงอบ

อันดับ 3 ป่าชายเลน

ภาพที่ 1 เอกลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านธรรมชาติ ที่ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกมากที่สุด 3 อันดับ
(©Thanakit Jaisuda 07/05/2021)

1.2 อัตลักษณ์จังหวัดตราดบริบททางด้านประวัติศาสตร์

อัตลักษณ์ : จังหวัดตราดมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน สืบค้นย้อนไปได้ถึงช่วงยุคหิน ปรากฏการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน และปรากฏเป็นเมืองท่าชายทะเลที่สำคัญตั้งแต่ครั้งสมัยอยุธยา ประวัติศาสตร์ของตราดที่มีคนตราดให้ความสำคัญ และระลึกถึงมี 3 ช่วง ก็คือ ช่วงที่ 1 สมเด็จพระเจ้าตากสินได้รวบรวมไพร่พลและเสบียงอาหารเพื่อยึดกรุงศรีอยุธยาคืนจากพม่า ช่วงที่ 2 เหตุการณ์ รศ. 112 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และครั้งที่ 3 เหตุการณ์สงครามอินโดจีน ยุทธนาวีเกาะช้าง ทั้ง 3 ช่วงเหตุการณ์ก่อให้เกิดแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์และอนุสาวรีย์ที่คนตราดให้ความเคารพบูชา นอกจากนี้เหตุการณ์ในช่วง รศ. 112 ก็ยังถือเป็นเหตุการณ์สำคัญต่อคนตราดอย่างมากจนมีการจัดงานวันตราดรำลึก เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ในครั้งนั้น

ภาพลักษณ์ : เมืองประวัติศาสตร์สัญลักษณ์ของการแลกเปลี่ยนและอิสรภาพ จากเหตุการณ์ที่สมเด็จพระจุลจอมเกล้า ได้ทรงยอมยกดินแดนพระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ ให้กับฝรั่งเศส เพื่อแลกเอาเมืองตราดและเกาะต่าง ๆ กับ เมืองด่านด้านซ้ายฝั่งขวาของแม่น้ำโขงคืนมา ในสมัย รศ. 112 ทำให้คนตราดรู้สึกปราบปลื้มใจ และระลึกถึงคุณความดีของรัชกาลที่ 5 ที่มีต่อคนตราดอย่างมาก เหตุการณ์นี้ถือเป็นเหตุการณ์สำคัญของประวัติศาสตร์ชาติไทย เหตุการณ์หนึ่ง โดยมีการบรรจุไว้ในตำราเรียนของนักเรียน แสดงให้เห็นว่า เมืองตราดมีความสำคัญมากเพียงใด ในหน้าประวัติศาสตร์

การรับรู้อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านประวัติศาสตร์ (ตารางที่ 3) จากผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านประวัติศาสตร์ที่มีการรับรู้สูงสุด คือ เป็นเมืองที่ปรากฏในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ชาติ มีค่าเฉลี่ยการรับรู้อยู่ที่ 4.07 ซึ่งการรับรู้อยู่ในระดับรับรู้มาก

ตารางที่ 3 การรับรู้อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านประวัติศาสตร์ (©Thanakit Jaisuda 07/05/2021)

อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านประวัติศาสตร์	ความถี่	ค่าเฉลี่ย	อันดับ
เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติที่สำคัญ	200	3.99	2
เป็นเมืองที่เต็มไปด้วยแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ	200	3.88	3
เป็นเมืองที่ปรากฏในเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ชาติ	200	4.07	1
เฉลี่ยรวม		3.98	

การคัดเลือกเอกลักษณ์ทางด้านประวัติศาสตร์ของจังหวัดตราด (ภาพที่ 2) พบว่า เอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ที่ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกมากที่สุด 3 อันดับ คือ อันดับ 1 ศาลหลักเมือง มีคะแนนการคัดเลือก 142 คะแนน อันดับ 2 อนุสาวรีย์ยุทธนาวีเกาะช้าง มีคะแนนการคัดเลือก 142 คะแนน และอันดับ 3 พระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาล 5 หน้าศาลากลางฯ มีคะแนนการคัดเลือก 124 คะแนน

อันดับ 1 ศาลหลักเมืองจังหวัดตราด อันดับ 2 อาคารและอนุสาวรีย์ยุทธนาวี อันดับ 3 พระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 5 หน้าศาลากลางฯ

ภาพที่ 2 เอกลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านประวัติศาสตร์ ที่ผู้ตอบแบบสอบถาม เลือกมากที่สุด 3 อันดับ (©Thanakit Jaisuda 07/05/2021)

1.3 อัตลักษณ์จังหวัดตราดบริบททางด้านสังคมวิถีชีวิต

อัตลักษณ์ : สังคมพหุวัฒนธรรม การหลอมรวมของคนหลากหลายเชื้อชาติ จังหวัดตราดประกอบด้วยกลุ่มคนที่มาตั้งรกรากอยู่หลายเชื้อชาติ ทั้งชาวไทยดั้งเดิม ชาวจีน ชาวมุสลิม ชาวของ ชาวกุหล่า ชาวมอญ จึงทำให้สังคมเป็นแบบพหุสังคม ยอมรับความแตกต่างซึ่งกันและกันและปรับเข้าหากันจนเกิดเป็นสังคมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ยึดถือจารีต ประเพณี ความเชื่อตามหลักศาสนาและเชื้อชาติของตน แต่ก็เปิดใจที่จะยอมรับศาสนาและประเพณี วัฒนธรรมอื่น วิถีชีวิตจึงผูกพันกับชุมชนและธรรมชาติรอบตัว

ภาพลักษณ์ : เมืองท่องเที่ยวชุมชนและวิถีเกษตร สืบเนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินและน้ำส่งผลให้เกิดอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำสวนผลไม้และการทำประมง ตลอดจนการหลอมรวมของเชื้อชาติต่าง ๆ ทำให้เกิดเอกลักษณ์ที่โดดเด่น หลายชุมชนสามารถนำเอกลักษณ์มาเป็นจุดขายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อให้คนภายนอกได้สัมผัสประสบการณ์ใหม่ ไปพร้อมกับการเรียนรู้และเข้าใจในวิถีของชุมชน

การรับรู้อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านสังคมวิถีชีวิต (ตารางที่ 4) จากผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านสังคมวิถีชีวิตที่มีการรับรู้สูงสุด คือ เป็นเมืองที่ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย พึ่งพาตนเอง มีค่าเฉลี่ยการรับรู้อยู่ที่ 4.29 ซึ่งการรับรู้อยู่ในระดับรับรู้มาก

ตารางที่ 4 การรับรู้อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านสังคมวิถีชีวิต (©Thanakit Jaisuda 07/05/2021)

อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านสังคมวิถีชีวิต	ความถี่	ค่าเฉลี่ย	อันดับ
เป็นเมืองเกษตร เพาะปลูก จับสัตว์น้ำ เศรษฐกิจพอเพียง	200	4.24	2
เป็นเมืองพหุสังคม ผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ เกื้อกูล หลอมรวมกัน	200	4.14	3
เป็นเมืองที่ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย พึ่งพาตนเอง	200	4.29	1
เฉลี่ยรวม		4.22	

การคัดเลือกเอกลักษณ์ทางด้านประวัติศาสตร์ของจังหวัดตราด (ภาพที่ 3) พบว่า เอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ที่ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกมากที่สุด 3 อันดับ คือ อันดับ 1 ชุมชนบ้านน้ำเชี่ยว มีคะแนนการคัดเลือก 135 คะแนน อันดับ 2 ชุมชนคลองใหญ่ มีคะแนนการคัดเลือก 129 คะแนน และ อันดับ 3 ชุมชนบ่อไร่ มีคะแนนการคัดเลือก 121 คะแนน

อันดับ 1 ชุมชนน้ำเขียว

อันดับ 2 ชุมชนคลองใหญ่

อันดับ 3 ชุมชนบ่อไร่

ภาพที่ 3 เอกลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านสังคมวิถีชีวิต ที่ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกมากที่สุด 3 อันดับ
(©Thanakit Jaisuda 07/05/2021)

1.4 อัตลักษณ์จังหวัดตราดบริบททางด้านศิลปวัฒนธรรม

อัตลักษณ์ : ความโดดเด่นที่ไม่โดดเด่น จังหวัดตราดเป็นจังหวัดชายแดน ผู้คนมุ่งทำมาหากิน ทำให้อัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมไม่โดดเด่นมากนัก เมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ศิลปวัฒนธรรมของตราดเกิดจากชาติพันธุ์และกลุ่มคนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัด และจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในยุคสมัยต่าง ๆ นับตั้งแต่สมัยอยุธยา เรื่อยมาจนถึงรัตนโกสินทร์ ทำให้พบโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่มีเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ปรากฏเป็นเอกลักษณ์เด่นทางด้านต่าง ๆ

เอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรม ปรากฏเป็นรูปแบบอาคารที่อยู่อาศัย และอาคารทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงพัฒนาการทางสังคมของช่วงยุคสมัยต่าง ๆ

เอกลักษณ์ด้านจิตรกรรม ประติมากรรม งานจิตรกรรมปรากฏภาพวาดภายในอุโบสถวัดเก่าในสมัยอยุธยา นอกจากนี้ก็เป็นงานประติมากรรมประดับ รูปหล่อ อนุสาวรีย์ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์สถาน มีรูปแบบตามสมัยนิยม

เอกลักษณ์ด้านหัตถกรรมและภูมิปัญญา วิถีชีวิต และเชื้อชาติก่อให้เกิดงานหัตถกรรมและภูมิปัญญา โดยหัตถกรรมที่ถือเป็นสัญลักษณ์ของตราดก็คือ งามบ หรือหมวกสานใบจาก นอกจากนั้นยังมีงานจักสานเสื่อ งานประดิษฐ์อุปกรณ์จับสัตว์น้ำ ในกลุ่มคนแต่ละเชื้อชาติก็มีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของตนเองไว้เพื่อเป็นจุดขายสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวิถีชุมชน

เอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรมประเพณี แม้ว่าตราดจะประกอบไปด้วยหลายเชื้อชาติ และวัฒนธรรมประเพณีก็ไม่ชัดเจนมากนัก ปรากฏเป็นเพียงรูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาและความเชื่อของตน วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์มีน้อยมาก เนื่องจากผู้คนให้ความสำคัญกับการทำมาหากินและการรับเอาวิถีเมืองเข้ามาใช้

ภาพลักษณ์ : ศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ความหลากหลายของชาติพันธุ์และประวัติศาสตร์อันยาวนาน ประกอบกับลักษณะสังคมแบบพหุวัฒนธรรม ทำให้จังหวัดตราดมีศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้คนและสังคม ยุคสมัยทำให้บางอย่างสูญหายไป บางอย่างถูกรื้อฟื้นกลับมา ผู้คนตราดให้ความสำคัญกับการดำรงชีวิต และการทำมาหากินมากกว่าการนำเสนอศิลปะและวัฒนธรรม ภาพลักษณ์ด้านนี้จึงไม่เด่นชัดหากแต่สะท้อนถึงการ พัฒนาเพื่อตอบโจทย์การดำเนินชีวิตและประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก

การรับรู้อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านศิลปวัฒนธรรม จากผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านศิลปวัฒนธรรมที่มีการรับรู้สูงสุด คือ เป็นเมืองผสมผสานหลายวัฒนธรรมและหัตถกรรม ที่อิงวิถีชีวิต มีค่าเฉลี่ยการรับรู้อยู่ที่ 4.29 ซึ่งการรับรู้อยู่ในระดับรับรู้มาก ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 การรับรู้อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านศิลปวัฒนธรรม (©Thanakit Jaisuda 07/05/2021)

อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านศิลปวัฒนธรรม	ความถี่	ค่าเฉลี่ย	อันดับ
เป็นเมืองหัตถกรรมและวัฒนธรรมผสมผสาน	200	4.08	3
เป็นเมืองที่มีหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์สะท้อนวิถีชีวิตและภูมิปัญญา	200	4.14	2
เป็นเมืองผสมผสานหลายวัฒนธรรมและหัตถกรรมที่อิงวิถีชีวิต	200	4.29	1
เฉลี่ยรวม		4.17	

การคัดเลือกเอกลักษณ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดตราด (ภาพที่ 4) พบว่า อัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม ที่ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกมากที่สุด 3 อันดับ คือ การทำงอบ หมวกใบจาก มีคะแนนการคัดเลือก 150 คะแนน ภาษาพูดถิ่นตราด มีคะแนนการคัดเลือก 149 คะแนน และอาหารถิ่นตราด มีคะแนนการคัดเลือก 123 คะแนน

อันดับ 1 หัตถกรรมจักสานงอบ

อันดับ 2 ภาษาถิ่นตราด

อันดับ 3 อาหารพื้นถิ่นตราด

ภาพที่ 4 เอกลักษณ์จังหวัดตราดในบริบททางด้านศิลปวัฒนธรรม ที่ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกมากที่สุด 3 (©Thanakit Jaisuda 07/05/2021)

การรับรู้อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบทต่าง ๆ จากผู้ตอบแบบสอบถาม (ตารางที่ 6) บริบทที่มีการรับรู้มากที่สุด คือ บริบทด้านธรรมชาติ และบริบททางด้านศิลปวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยการรับรู้อยู่ที่ 4.07 รองลงมาคือ บริบททางด้านสังคมวิถีชีวิต มีค่าเฉลี่ยการรับรู้อยู่ที่ 3.78 และสุดท้ายบริบททางด้านประวัติศาสตร์ มีค่าเฉลี่ยการรับรู้ อยู่ที่ 3.68 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ค่าเฉลี่ยการรับรู้และเข้าใจอัตลักษณ์จังหวัดตราดโดยรวมอยู่ในระดับรับรู้มาก มีค่าเฉลี่ยการรับรู้อยู่ที่ 3.81

ตารางที่ 6 การรับรู้อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบทต่าง ๆ (©Thanakit Jaisuda 07/05/2021)

การรับรู้อัตลักษณ์จังหวัดตราดในบริบทต่าง ๆ	ความถี่	ค่าเฉลี่ย	อันดับ
บริบททางด้านธรรมชาติ	200	4.07	1
บริบททางด้านประวัติศาสตร์	200	3.68	3
บริบททางด้านสังคมวิถีชีวิต	200	3.78	2
บริบทด้านศิลปวัฒนธรรม	200	3.17	4
	เฉลี่ยรวม	3.81	

2. การออกแบบเครื่องประดับอัตลักษณ์ตราด

เครื่องประดับอัตลักษณ์จังหวัดตราดใช้แนวความคิดการออกแบบสร้างสรรค์เป็นแนวทางในการออกแบบเครื่องประดับ อัตลักษณ์จังหวัดตราด อันประกอบไปด้วย

- 1) การสร้างสรรค์ที่เกิดจากการใช้วัสดุ : ใช้ภูมิปัญญาที่มีชื่อเสียงของจังหวัดตราด คือ พับทิม ควบคู่ไปกับภูมิปัญญาที่ ชุมชนพบอื่น ๆ เช่น โกเมน เพทาย เขียวส่อง หรือนำวัสดุทางเลือกอื่น ๆ มาประยุกต์ร่วมกัน เช่น ไม้ หนัง งาน จักสาน เป็นต้น
- 2) การสร้างสรรค์ที่เกิดจากเทคนิคการผลิต : การนำเอากระบวนการหัตถกรรม การขึ้นรูปต่าง ๆ หรือผลของ กระบวนการหัตถกรรมมานำเสนอ รวมไปถึงเทคนิคในการผลิตชิ้นงานต่าง ๆ เช่น การลงยา การพับ การฉลุ การ ต่อประกอบ เป็นต้น
- 3) การสร้างสรรค์จากลวดลาย และรูปทรงเชิงวัฒนธรรม : เกิดจากการนำลวดลายที่ปรากฏในงานสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ภาพยนตร์ของเครื่องใช้ และอื่น ๆ รวมทั้งรูปทรงที่เกิดจากศึกษาสิ่งของเชิงวัฒนธรรมนำมาเลียนแบบ ดัดทอน จัดวางใหม่ หรือแม้แต่การตีความเชิงสัญลักษณ์โดยใช้รูปทรง

4) การสร้างสรรค์จากเรื่องราว ความเชื่อ พิธีกรรม และสิ่งสมมุติเชิงวัฒนธรรม : เป็นการตีความสิ่งที่จับต้องไม่ได้ หรือนามธรรมให้ออกมาเป็นรูปธรรมโดยใช้สัญลักษณ์ตัวแทนต่าง ๆ

แนวทางในการออกแบบเครื่องประดับอัตลักษณ์ตราด ใช้รูปแบบการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ โดยการผสมผสานอัตลักษณ์ตราดในบริบทด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกันใน 1 ชิ้นงาน ซึ่งจะสะท้อนอัตลักษณ์ตราดในภาพรวมให้ได้มากที่สุด โดยยังคงมีความสอดคล้องกับกระแสการออกแบบเครื่องประดับ ปี 2022 ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดอัตลักษณ์ที่จะนำมาออกแบบประกอบด้วย ความสวยงามของท้องทะเลตราด พลอยแดงบ่อไร่ สถานที่ทางประวัติศาสตร์งานจักสานงอบ และอื่น ๆ โดยทำการร่างแบบและพัฒนาเป็นชุดแบบร่างจำนวน 3 ชุด

การออกแบบผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการออกแบบในลักษณะของการออกแบบตามเงื่อนไข (Design Criteria) นอกจากนั้นก็ได้กำหนดลักษณะของผลิตภัณฑ์และผู้บริโภค ข้อกำหนดลักษณะผลิตภัณฑ์ และการวางตำแหน่งผลิตภัณฑ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การเลือกกลุ่มผู้บริโภคและกลุ่มตลาดเครื่องประดับ

Demographic

ผู้หญิง กลุ่มอายุระหว่าง 46 - 55 ปี
เครื่องประดับกลุ่มตลาดที่มีกำลังซื้อปานกลาง
อาศัยในเขตเมือง หรือย่านธุรกิจ พื้นที่เจริญ

Psychographic

หัวสมัยใหม่ เข้าใจธรรมชาติ เปิดรับสิ่งใหม่
ให้คุณค่ากับงานออกแบบ มีเอกลักษณ์ มีเรื่องราว
มีรสนิยม ทันสมัย เป็นตัวของตัวเอง

2) ข้อกำหนดลักษณะผลิตภัณฑ์

รูปแบบของผลงาน

วัสดุหลัก

ราคา

ชุดเครื่องประดับ

พลอยบ่อไร่, โลหะเงิน

ไม่เกิน 50,000 บาท/ชุด

3) คำสำคัญในการออกแบบ (Keywords)

Traveler (การท่องเที่ยว)

- การแสวงหาเอกลักษณ์ที่แสดงลักษณะเฉพาะอันมีผลต่อรูปแบบของงาน
- การสนุกสนานกับการเลือกใช้วัสดุที่หลากหลาย หรือวัสดุที่แสดงความจำเพาะของพื้นที่

Blend (การผสมผสาน)

- การออกแบบในเชิงร่วมสมัย ผสมผสานความดั้งเดิมและความใหม่เข้าด้วยกัน
- การไม่ยึดติดกับสิ่งต่าง ๆ ไหลลื่นและเปลี่ยนแปลงได้ ใช้การผสมผสานไม่ว่าจะเป็นสี สัน วัสดุต่าง ๆ

Memories (ความทรงจำ)

- ภาพสะท้อนความทรงจำ อันมีผลต่อการรับรู้ เสมือนการทบทวนประสบการณ์
- มีความพิเศษสะท้อนตัวตนของผู้สวมใส่

Modernity (ความทันสมัย)

- รูปแบบและโครงร่างที่สามารถนำมาใช้ในยุคปัจจุบันได้
- เครื่องประดับที่ทันสมัย สามารถผลิตในเชิงพาณิชย์

จากศึกษาอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ตราด นำไปสู่การกำหนดแนวทางการออกแบบ ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบร่างเครื่องประดับอัตลักษณ์ตราด จำนวน 3 ชุด ซึ่งมีรายละเอียดการออกแบบสร้างสรรค์ดังนี้

แบบร่างที่ 1 : Hello Trat

ภาพที่ 5 เครื่องประดับอัตลักษณ์ตราด แบบร่างที่ 1 ชื่อผลงาน Hello Trat
(©Thanakit Jaisuda 07/05/2021)

ลักษณะการสร้างสรรค์ แบบร่างที่ 1 (ภาพที่ 5)

1. อัตลักษณ์ที่นำมาเป็นแนวคิด

- พระอาทิตย์ขึ้นที่แรก: ภาพของพระอาทิตย์กำลังขึ้นที่แหลมงอบ จังหวัดแรกที่ได้เห็นพระอาทิตย์
- ทะเล : เส้นสายลวดลาย คดโค้ง เป็นคลื่นทะเล แหล่งท่องเที่ยวของตราด
- วัดโบราณ : เส้นโครงสร้างสามเหลี่ยม ตัดทอนมาจากหน้าจั่วอุโบสถบุปผาราม วัดในสมัยอยุธยา
- พลอยแดงตราด : เป็นวัสดุประกอบ ตัวแทนของอัญมณีตราด

2. วัสดุที่ใช้ผลิต

เครื่องประดับชุดนี้ ผลิตจากโลหะเงิน ประดับอัญมณี

3. กระบวนการในการผลิต

ใช้การหล่อประกอบ แม่พิมพ์ขึ้นรูปด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์

4. เนื้อหาและการถ่ายทอด

ต้องการถ่ายทอดความงามของตราที่เป็นจังหวัดแรกของประเทศที่ได้เห็นพระอาทิตย์ขึ้น เป็นเนื้อหาหลัก รองลงมาคือ ความงามของทะเล สายลม เกลียวคลื่น และความสวยงามของสถาปัตยกรรมในอดีต โดดเด่นด้วยทับทิมสีแดงแทนดวงอาทิตย์

แบบร่างที่ 2 : Amazing Trat

ภาพที่ 6 เครื่องประดับอัตลักษณ์ตราด แบบร่างที่ 2 ชื่อผลงาน Amazing Trat
(©Thanakit Jaisuda 07/05/2021)

ลักษณะการสร้างสรรค์ แบบร่างที่ 2 (ภาพที่ 6)

1. อัตลักษณ์ที่นำมาเป็นแนวคิด

- งานหัตถกรรมถาด : นำรูปทรงของโครงสร้างถาด และรูปแบบเส้นสานในงานหัตถกรรมถาด
- สะพานวัดใจ ชุมชนน้ำเขียว : ใช้เส้นโครงสร้างของสะพานที่เป็นสะพานเหล็กโค้งมาออกแบบ
- ไม้กฤษณา : เป็นวัสดุประกอบ ตัวแทนของต้นไม้ประจำจังหวัดตราด
- พลอยแดงตราด : เป็นวัสดุประกอบ ตัวแทนของอัญมณีตราด

2. วัสดุที่ใช้ผลิต

เครื่องประดับชุดนี้ ผลิตจากโลหะเงิน ประดับอัญมณี ไม้กฤษณา

3. กระบวนการในการผลิต

ใช้การหล่อประกอบแม่พิมพ์ขึ้นรูปด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ การถักลวดโลหะเลียนแบบงานจักสาน

4. เนื้อหาและการถ่ายทอด

แสดงให้เห็นถึงความงามของงานฝีมือ งานหัตถกรรม โดยการใช้เส้นและการตัดทอน สร้างรูปทรงเลียนแบบรูปทรงของงอบ ผสมผสานกับเส้นโครงสร้างของงานสถาปัตยกรรมอันมีชื่อเสียงของชุมชนน้ำเขียว สะพานวัดใจ และ วัสดุไม้กฤษณา โดดเด่นด้วยทับทิมสีแดง

แบบร่างที่ 3 : Beauty of Trat

ภาพที่ 7 เครื่องประดับอัตลักษณ์ตราด แบบร่างที่ 3 ชื่อผลงาน Beauty of Trat
(©Thanakit Jaisuda 07/05/2021)

ลักษณะการสร้างสรรค์ แบบร่างที่ 3 (ภาพที่ 7)

1. อัตลักษณ์ที่นำมาเป็นแนวคิด

- งานหัตถกรรมงอบ : นำรูปทรงของโครงสร้างงอบ และรูปแบบเส้นสานในงานหัตถกรรมออกแบบ
- ทะเล : เส้นสายลวดลาย คดโค้ง เป็นคลื่นทะเล แหล่งท่องเที่ยวของตราด
- ตำนาน : ตำนานพื้นบ้านที่พูดถึงการกำเนิดเกาะช้าง เรื่องเล่าของคนพื้นถิ่นต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช้างกลายเป็นเกาะ
- พลอยแดงตราด : เป็นวัสดุประกอบ ตัวแทนของอัญมณีตราด

2. วัสดุที่ใช้ผลิต

เครื่องประดับชุดนี้ ผลิตจากโลหะเงิน ประดับอัญมณี

3. กระบวนการในการผลิต

ใช้การหล่อประกอบ แม่พิมพ์ขึ้นรูปด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ผสมกับการขึ้นรูปด้วยการแกะขี้ผึ้ง (Wax)

4. เนื้อหาและการถ่ายทอด

เป็นการเล่าเรื่องนิทานการกำเนิดเกาะช้าง ที่กล่าวถึงช้างของเทวดาที่มัลลและเกิดกลายเป็นเกาะ โดยผสมผสานเข้ากับรูปทรงของงอบ และใช้ลวดลายเส้นสายที่เคลื่อนไหวเป็นตัวแทนของท้องทะเล เพิ่มความน่าสนใจด้วยรูปร่างของช้าง ตกแต่งด้วยพลอยแดง และพลอยน้ำเงินของตราด

3. การคัดเลือกเพื่อการผลิต

ผลการประเมินแบบร่างโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า แบบร่างเครื่องประดับอัตลักษณ์ตราด แบบร่างที่ 2 ชื่อผลงาน Amazing Trat ดังภาพที่ 6 มีผลการประเมินสูงสุด โดยมีผลการประเมินเฉลี่ยอยู่ที่มีระดับการประเมินอยู่ในระดับเหมาะสมมาก มีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.95 โดยเมื่อพิจารณาในรายละเอียด มีผลคะแนนเฉลี่ยการประเมินในแต่ละรายการ ดังนี้

ตารางที่ 7 คะแนนเฉลี่ยการประเมินแยกรายการแบบร่างที่มีคะแนนการประเมินสูงสุด แบบร่างที่ 2 ชื่อผลงาน Amazing Trat (©Thanakit Jaisuda 07/05/2021)

แบบร่างที่ 2	ความถี่	ค่าเฉลี่ย
1. ความสวยงามด้านรูปแบบและองค์ประกอบศิลป์	4.40	0.55
2. ความแปลกใหม่และน่าสนใจของชิ้นงาน	4.00	0.71
3. ความสอดคล้องกับลักษณะของผู้บริโภคและแนวทางการออกแบบ	3.80	0.45
4. ความสัมพันธ์ของวัสดุและการออกแบบ	4.00	0.71
5. ความสะดวกสบายในการสวมใส่	3.60	0.55
6. สามารถสื่อสารอัตลักษณ์ด้วยรูปตัวแทน (สัญลักษณ์) ผ่านการออกแบบได้ชัดเจน	4.00	0.00
7. แสดงออกถึงอัตลักษณ์ตราดได้ชัดเจน	4.00	0.00
8. ความเป็นไปได้ในการผลิตเชิงพาณิชย์	3.80	0.45

- ข้อเสนอแนะ
- ระวางการขึ้นราและการดูดซึมน้ำในเนื้อไม้ ควรมีการป้องกัน
 - การนำทรงกลมมาใช้แทนขอบควรเพิ่มมิติให้ชิ้นงานเพื่อให้สื่อถึงขอบได้ชัดเจนขึ้น
 - ควรศึกษาการนำไม้ฤษณามาแปรรูปเป็นสินค้าเชิงพาณิชย์ว่าติดปัญหาการส่งออกหรือไม่
 - ปรับตัวสร้อยให้เป็นโครงแข็งจะดูทันสมัยและตอบลักษณะของผู้บริโภคได้มากกว่า

แบบร่างเครื่องประดับอัตลักษณ์ตราดที่มีคะแนนการประเมินสูงสุด คือ แบบร่างที่ 2 ชื่อผลงาน Amazing Trat โดยมีคะแนนประเมินเฉลี่ยแยกตามรายประเด็น (ตารางที่ 7) ดังนี้

1. คะแนนประเมินเฉลี่ยด้านความสวยงามด้านรูปแบบและองค์ประกอบศิลป์ มีคะแนนประเมินเฉลี่ย 4.40 ระดับการประเมินอยู่ระดับที่เหมาะสมมาก ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.55
2. คะแนนประเมินเฉลี่ยด้านความแปลกใหม่และน่าสนใจของชิ้นงาน มีคะแนนประเมินเฉลี่ย 4.00 ระดับการประเมินอยู่ระดับที่เหมาะสมมาก ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.71
3. คะแนนประเมินเฉลี่ยด้านความสอดคล้องกับลักษณะของผู้บริโภคและแนวทางการออกแบบ มีคะแนนประเมินเฉลี่ย 3.80 ระดับการประเมินอยู่ระดับที่เหมาะสมมาก ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.45
4. คะแนนประเมินเฉลี่ยด้านความสัมพันธ์ของวัสดุและการออกแบบ มีคะแนนประเมินเฉลี่ย 4.00 ระดับการประเมินอยู่ระดับที่เหมาะสมมาก ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.71
5. คะแนนประเมินเฉลี่ยด้านความสะดวกสบายในการสวมใส่ มีคะแนนประเมินเฉลี่ย 3.60 ระดับการประเมินอยู่ระดับที่เหมาะสมมาก ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.55
6. คะแนนประเมินเฉลี่ยด้านสามารถสื่อสารอัตลักษณ์ด้วยรูปตัวแทน (สัญลักษณ์) ผ่านการออกแบบได้ชัดเจน มีคะแนนประเมินเฉลี่ย 4.00 ระดับการประเมินอยู่ระดับที่เหมาะสมมาก ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.00
7. คะแนนประเมินเฉลี่ยด้านการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ตราดได้ชัดเจน มีคะแนนประเมินเฉลี่ย 4.00 ระดับการประเมินอยู่ระดับที่เหมาะสมมาก ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.00
8. คะแนนประเมินเฉลี่ยด้านความเป็นไปได้ในการผลิตเชิงพาณิชย์ มีคะแนนประเมินเฉลี่ย 3.80 ระดับการประเมินอยู่ระดับที่เหมาะสมมาก ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ที่ 0.45

โดยจากผลการประเมินและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้ปรับแก้แบบร่าง (ภาพที่ 8) โดยเปลี่ยนให้ตัวคล้องเป็นสร้อยคอแบบติดคอ (Choker) จะได้ดูมีความทันสมัย ตามลักษณะของผู้บริโภค และให้ดูมีมิติมากขึ้น คล้ายกับขอบมากขึ้น

ภาพที่ 8 เครื่องประดับอัตลักษณ์ตราด แบบร่างที่ 2 ชื่อผลงาน Amazing Trat
(©Thanakit Jaisuda 07/05/2021)

อภิปรายผล

เครื่องประดับอัตลักษณ์ตราด เป็นการออกแบบสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับโดยใช้อัตลักษณ์เป็นแนวทางในการออกแบบ โดยในส่วนของการศึกษาอัตลักษณ์ ภาพลักษณ์ของจังหวัดตราด พบว่า เป็นเมืองทำการค้าที่สำคัญมาตั้งแต่อดีต และเป็นเมืองท่องเที่ยวทางชายทะเลที่สำคัญของฝั่งตะวันออกของไทย มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วยพื้นที่หลากหลาย และอุดมสมบูรณ์ซึ่งมีส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิต และเศรษฐกิจของจังหวัด ตราดจึงเป็นเมืองที่มีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวทางทะเลของภาคตะวันออก และเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวิถีชุมชน ลักษณะทางสังคมประกอบด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติที่เข้ามาอาศัยตั้งรกรากตั้งแต่สมัยอยุธยา ผู้คนอยู่กันแบบเกื้อกูล เรียบง่าย สมถะ และซื่อสัตย์จริงใจ คนตราดประกอบด้วยหลากหลายเชื้อชาติ เป็นสังคมที่ยอมรับซึ่งกันและกัน เป็นพหุสังคมที่ดำเนินชีวิตด้วยเกษตรกรรมและประมง สอดคล้องกับวรรณดี สุทธิธารกร (Sutthinarakorn 2018, 77) กล่าวว่า จังหวัดตราดมีศักยภาพรอบด้านที่สามารถส่งเสริมการขยายตัวทางด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดได้ อาทิ ทรัพยากรทางบก ทรัพยากรทางทะเล ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นในการดึงดูดนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีร่องรอยทางประวัติศาสตร์ตามสถานที่ต่าง ๆ ที่มีความน่าสนใจพร้อมกับร่องรอยการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่ถูกทิ้งไว้ให้กลมกลืนกับบริบทของคนจังหวัดตราดจนกลายเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน จากการศึกษาสามารถวิเคราะห์และจำแนกอัตลักษณ์ของจังหวัดตราดในบริบทต่าง ๆ ซึ่งจำแนกได้ 4 ด้าน คือ 1) บริบทด้านธรรมชาติ 2) บริบทด้านประวัติศาสตร์ 3) บริบททางด้านเศรษฐกิจวิถีชีวิต และ 4) บริบทด้านศิลปวัฒนธรรม

โดยแนวทางในการออกแบบและพัฒนาเครื่องประดับอัตลักษณ์ตราด ใช้แนวคิดการออกแบบเครื่องประดับเชิงสร้างสรรค์ มีการกำหนดหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไข (Design Criteria) ของการออกแบบดังนี้ 1) การออกแบบจะต้องแสดงอัตลักษณ์ของจังหวัดตราด โดยการผสมผสานเอกลักษณ์ในแต่ละบริบทของจังหวัดตราดเข้าไว้ด้วยกัน โดยแสดงออกในลักษณะสร้างสรรค์ 2) การออกแบบจะต้องมีความทันสมัย สอดคล้องกับกระแสการออกแบบ (Trends) โดยออกแบบเป็นเครื่องประดับที่มีลักษณะร่วมสมัย 3) เครื่องประดับจะต้องแสดงคำสำคัญ (Keywords) ที่กำหนดได้อย่างชัดเจน 4) การออกแบบจะต้องสอดคล้องกับการผลิตเชิงพาณิชย์ และมีรูปแบบที่ตอบสนองกับความต้องการของผู้บริโภค และ 5) เครื่องประดับจะต้องมีคุณค่าควบคู่ไปกับมูลค่า สร้างความโดดเด่นให้แก่ผู้สวมใส่ พรพิมล พจนานิคม (Podjanapimol 2019, 182) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์กับการออกแบบเครื่องประดับเป็นสิ่งที่มาคู่กัน

การที่นักออกแบบมีความคิดสร้างสรรค์จะทำให้ผลงานนั้นออกมาดูมีคุณค่า ดึงดูดสายตาผู้บริโภค และสอดคล้องกับความต้องการของตลาดจะต้องอาศัยกระบวนการทางด้านการออกแบบ ซึ่งแนวโน้มการออกแบบเครื่องประดับในศตวรรษที่ 21 จะแปรเปลี่ยนไปตามระยะเวลา สภาพแวดล้อมของสังคม ณ เวลานั้นทำให้จะต้องคำนึงถึงรสนิยมกลุ่มเป้าหมาย และช่วงวัยเป็นสำคัญ ซึ่ง Bai-hui Gong and Rong Yuan (Bai-hui Gong and Rong Yuan 2017, 58) กล่าวว่า การออกแบบร่วมสมัยภายใต้อิทธิพลของศิลปะและวัฒนธรรม จะละทิ้งแนวคิดที่ว่าเครื่องประดับเป็นเพียงสิ่งตกแต่งสวยงามหรือสิ่งแสดงฐานะทางการเงิน แต่จะแสดงออกถึงอารมณ์และบุคลิกภาพของผู้สวมใส่ โดยการออกแบบเครื่องประดับด้วยแนวคิดใหม่จะแสดงผ่านวัสดุ สี เทคนิคงานฝีมือ ฯลฯ ซึ่งนำไปสู่เสียงสะท้อนทางจิตวิญญาณของผู้สวมใส่ เพื่อตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลมากขึ้น โดยผู้วิจัยได้ทำการออกแบบชุดเครื่องประดับอัตลักษณ์ตราด จำนวน 3 แบบร่าง และคัดเลือกเพื่อผลิตจำนวน 1 แบบร่าง ซึ่งผลการวิจัยพบว่า แบบร่างที่ 2 ชื่อผลงาน Amazing Trat มีระดับการประเมินอยู่ในระดับเหมาะสมมาก มีคะแนนเฉลี่ยรวม 3.95

ผลจากงานวิจัยแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการออกแบบเครื่องประดับเชิงวัฒนธรรมจังหวัดตราดจากการศึกษาอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ของจังหวัด นำไปสู่การออกแบบสร้างสรรค์ เป็นตัวอย่างหนึ่งของการพัฒนาเครื่องประดับภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สำหรับนักออกแบบเครื่องประดับและผู้ประกอบการธุรกิจเครื่องประดับ ตลอดจนศิลปินที่สนใจ สามารถนำไปประยุกต์และพัฒนาสู่งานในแบบเฉพาะของแต่ละคนได้

กิตติกรรมประกาศ

ทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน) งบประมาณปี 2564

References

- Bai-hui Gong and Rong Yuan. "Study of Contemporary Jewelry Design Emotional Expression Skills." *Journal of Arts & Humanities* 6, no. 2(2017): 57 - 61.
- Dangtuy. S. Interview by Jaisuda, T., Ban Bo Rai Trat, April 3, 2012.
- Inthraum, W. *Sinlapa khrūangpradap. [Jewelry Art]*. Bangkok: O.S. Printing House, 1993.
- Jangcharnsittho, P. "khrūangpradap chǎeng sāngsan : rūpbāp khwāmsūai ngām nai yuk sētthakit sāngsan. [Creativity Jewelry : Form and Elegance in the Period of Creative Economy]." *Journal of Asia Design & Research* 2, no. 1(2019): 38 – 53.
- Mitpakdee, P. "Creative Economy in Action." Thailand Creative & Design Center. Accessed December 25, 2020. <https://web.tcdc.or.th/en/Articles/Detail/CreativeEconomyinAction>.
- Molsawat, T. "Kānsuksā Phonngān Nak ‘ōk Bāp Khrūangpradap Rūamsamai Thai Čhāk Phō.Sō. Sōngphanhārōisīphā Thung Patčhuban. [The Study of Thai Contemporary Jewelry Designers since 2002]." Research report, Office of Contemporary Art and Culture (OCAC) Ministry of Culture, 2002.
- Office of Trat Privince. "Khōmūn Phūnthān čhangwat Trāt. [Basic information of Trat Province]." Trat. Accessed December 25, 2020. <http://www.trat.go.th/admin/index.php>.
- Pantong, A. "Kānsuksā Khwāmpen Thai Phūa Prayuk Chai Nai Kān‘ōkbāp Khrūangpradap. [A study of Thai characteristics as an application for jewelry design]." Research report, The Thailand Research Fund, 2003.
- Podjanapimol, P. "Kānsuksā NāonōM Kān‘ōkbāp Khrūangpradap Nai Satawat Yīsip‘et Phūa Sāng Mūnlakhā PhōM Hai Kap Hin Dip Dūai KrabūAnkān ‘ōk Bāp. [The Study on Jewelry Design Trends in The 21st Century to Create Value Added for Raw Stone by the Design Process]." *The Journal of Social Communication Innovation* 7, no. 2(2019): 180 – 193.

Sutthinarakorn, W. “Kānphatthanā SēnthāNg Kānthōngthīeo Dōl Chumchon Nai Phūnthī Čhangwat Trāt Čhūam Sū Kānthōngthīeo Kamphūchā Læ Wīatnām Bon Phūnthān ‘attalak Khōng Thōngthin. [Development of Community-based Tourism Routes in Trat Province to Link to Cambodia and Vietnam].” *International Journal of Management and Applied Science* 4, no. 4(April 2018): 74 – 79.

Thailand Convention & Exhibition Bureau. “rāingān ‘utsāhakam sāngsan : kānsāng kāntāeptō yāng yangyūn dūai khwāmkhīt sāngsan. [Creative Industries Report: Creating Sustainable Growth with Creativity].” Thailand Convention & Exhibition Bureau. Accessed December 25, 2020. <https://cms-mice2020-dev.sepplatform.com/th/keyindustries-details/craftsmanship-report-th>.

Thansethakij. “Rabīang Sētthakit Phāk Tawan‘ōk (EEC): Nayōbāi Sanapsanun ‘utsāhakam hāng ‘anākhōt. [Eastern Economic Corridor (EEC): Policy to support industries of the future].” Thansethakij. Accessed December 25, 2020. <https://www.thansettakij.com/content/business/107877>.